

РАЗДЕЛ 1
IJTIMOY-IQTISODIYNING HOZIRGI MUAMMOLARI
JAMIYATNING RIVOJLANISHI
ӘЛЕУМЕТТИК-ЭКОНОМИКАЛЫҚ ҚАЗІРГІ МӘСЕЛЕЛЕР
ҚОҒАМНЫҢ ДАМУЫ
СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО
РАЗВИТИЯ ОБЩЕСТВА

N.R. Avazov, ilmiy rahbar N.M. Maxmudov
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
Toshkent, O'zbekiston
nuriddin.avazov.99@mail.ru

RAQAMLI IQTISODIYOT—QULAY INVESTITSION MUHITNI SHAKLLANTIRISHNING
ASOSI

Annotatsiya. Mazkur maqolada qulay investitsion muhitni shakllantirishga raqamli iqtisodiyotning ta'siri tahlil qilingan. Shuningdek, ushbu maqolada O'zbekistonda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish bo'yicha takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlari: raqamli iqtisodiyot, investitsiya, innovatsiya, investitsion muhit, raqamli texnologiyalar

Н.Р. Авазов, научный руководитель Н.М. Махмудов
Ташкентский государственный экономический университет
Ташкент, Узбекистан
nuriddin.avazov.99@mail.ru

ЦИФРОВАЯ ЭКОНОМИКА — ОСНОВА ФОРМИРОВАНИЯ ИНВЕСТИЦИОННОГО
КЛИМАТА

Аннотация. В данной статье анализируется влияние цифровой экономики на создание благоприятного инвестиционного климата. Эта статья также содержит предложения по развитию цифровой экономики в Узбекистане.

Ключевые слова: цифровая экономика, инвестиции, инновации, инвестиционный климат, цифровые технологии

Mamlakat iqtisodiyotini rivojlanishiga bir nechta omillar ta'sir ko'rsatadi. Hozirgi kunda iqtisodiyotning rivojlanishining asosi sifatida investitsiyalar qaralmoqda. Mamlakat iqtisodiyotida investitsiyalarning hajmi oshishi bilan iqtisodiyot ham rivojlanib boradi. Investitsiya to'g'risida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Miromonovich Mirziyoyev quyidagi fikrlarni bildirib o'tgan: "Jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, qaysi davlat faol investitsiya siyosatini yuritgan bo'lsa, o'z iqtisodiyotining barqaror o'sishiga erishgan. Shu sababli ham investitsiya – bu iqtisodiyot drayveri, o'zbekcha aytganda, iqtisodiyotning yuragi, desak, mublag'a bo'lmaydi. Investitsiya bilan birga turli soha va tarmoqlarga,

hududlarga yangi texnologiyalar, ilg'or tajribalar, yuksak malakali mutaxassislar kirib keladi, tadbirkorlik jadal rivojlanadi.”¹

Bundan tashqari O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasida ham qulay investitsion muhitni shakllantirish asosiy urg'u qaratilgan:

➤ kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni keng rivojlantirish uchun qulay ishbilarmonlik muhitini yaratish, tadbirkorlik tuzilmalarining faoliyatiga davlat, huquqni muhofaza qiluvchi va nazorat idoralari tomonidan noqonuniy aralashuvlarning qat'iy oldini olish;

➤ investitsiya muhitini takomillashtirish, mamlakat iqtisodiyoti tarmoqlari va hududlariga xorijiy, eng avvalo, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni faol jalb qilish².

Yuqoridagilardan kelib chiqib, hozirgi kunda O'zbekiston iqtisodiyotida investitsiyalar hajmini oshirish eng dolzarb masalalardan bo'lib hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasida qulay investitsion muhitni shakllantirishga qaratilgan islohatlar natijasida iqtisodiyotda investitsiyalarning hajmi oshib bormoqda (1-jadval). Quyidagi jadval O'zbekiston iqtisodiyotida asosiy vositalarga investitsiyalar hajmi ko'rsatkichlari keltirilib o'tilgan.

1-jadval

Asosiy vositalarga kiritilgan investitsiyalar³
(joriy narxlarda, mlrd. so'm)

	2014-yil	2015-yil	2016-yil	2017-yil	2018-yil	2019-yil
O'zbekiston Respublikasi	37646,2	44810,4	51232,0	72155,2	124231,3	189924,3
Qoraqalpog'iston Respublikasi	3990,6	6021,2	3778,3	2822,0	6757,8	8434,6
<i>viloyatlar:</i>						
Andijon	1645,0	1956,5	2188,5	2986,0	4711,9	8183,7
Buxoro	3583,2	4075,9	5922,9	11613,4	9610,9	9867,0
Jizzax	1200,9	1304,9	1449,7	1788,2	3606,3	7919,3
Qashqadaryo	4721,8	5894,7	7304,4	11175,3	16518,5	23525,3
Navoiy	1754,1	1809,1	2963,2	3977,9	10579,5	17775,3
Namangan	1807,5	2227,5	2824,5	3586,7	8158,1	12187,0
Samarqand	2540,4	3237,2	3623,5	4384,2	7061,4	9798,6
Surxondaryo	1509,1	1843,6	2142,4	3551,0	7240,6	12232,4
Sirdaryo	992,3	1083,3	1322,9	1628,0	2699,3	6129,2
Toshkent	4021,7	4428,1	4238,7	5938,4	11226,9	16935,1
Farg'ona	2295,3	2542,3	2643,6	2954,5	5539,1	9164,2
Xorazm	1614,8	1531,5	1560,5	2175,9	3013,8	5566,8
Toshkent sh.	5969,5	6854,6	9268,9	13573,7	26435,7	41497,9

Yuqoridagi ma'lumotlar asosida O'zbekiston iqtisodiyotida investitsiyalar hajmi oshib borayotganligini kuzatish mumkin. Lekin mamlakat iqtisodiyotida investitsiyalar hajmini oshirish eng dolzarb masala hisoblanadi. Investitsiyalar hajmini oshirish bevosita

¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil uchun mo'ljallangan eng muhim ustuvor vazifalar haqidagi Oliy Majlisga Murojaatnomasi. Xalq so'zi. 2018-yil 28-dekabr. <http://xs.uz/uz/post/ozbekiston-respublikasi-prezidenti-shavkat-mirziyoevning-olij-mazhlisga-murozhaatnomasi>

²“O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha harakatlar strategiyasi to'g'risida” to'g'risidagi O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Farmoni. PF-4947. 2017-yil 7-fevral. <https://lex.uz/docs/-3107036>

³www.stat.uz O'zbekiston Respublikasi davlat statistika qo'mitasi rasmiy sayti ma'lumotlari asosida muallif tomonidan qayta ishlangan.

investitsion muhitga bog'liq hisoblanadi. Mamlakatda investitsion muhit qulay shakllangan bo'lsa, mamlakat iqtisodiyotida investitsiyalarning hajmi oshib boradi.

Investitsion muhit to'g'risida bir qancha olimlar o'z fikrlarini bildirib o'tganlar. Bir guruh olimlar quyidagi fikrlarni bildirib o'tganlar: "Investitsiya muhiti — bu xorijiy kapital qo'yilmalarining qaltislik darajasini va ulardan mamlakatda samarali foydalanish imkoniyatlarini oldindan belgilaydigan iqtisodiy, siyosiy, yuridik va ijtimoiy omillar yig'indisidir. Investitsiya muhiti kompleks, ko'pqirrali tushuncha bo'lib, milliy qonunchilik, iqtisodiy shart-sharoitlar(inqiroz, o'sish, stagnatsiya), bojxona rejimi, valyuta siyosati, iqtisodiy o'sish sur'atlari, inflatsiya sur'atlari, valyuta kursining barqarorligi, tashqi qarzdorlik darajasi kabi ko'rsatkichlarga ega"⁴.

Investitsion muhitga boshqacha qarashlar ham mavjud. Ular quyidagicha: "Investitsiya iqlimi juda keng ma'noda ishlatiladigan tushincha bo'lib, investor tomonidan hisobga olinadigan barcha muammo va masalalarni mujassamlashtiradi. Investor tomonidan ma'lum bir mamlakatga kapital ajratishning qulay va noqulay tomonlari belgilanadi, shu bilan bir qatorda o'z kapitalini kiritmoqchi bo'lgan mamlakat mafkurasi, siyosati, iqtisodiyoti va madaniyatiga katta e'tibor beriladi"⁵.

Qisqacha qilib aytganda, investitsiya muhiti investitsiya munosabatlarini amalga oshirish mumkin bo'lgan imkoniyatlar va qulayliklar majmuasini o'zida aks ettiradi. Bundan shu narsa kelib chiqadiki, mamlakatda investitsiya muhiti qanchalik qulay holda shakllangan bo'lsa, bu mamlakat iqtisodiyotida investitsiyalar hajmi oshib boradi. Mamlakat investitsion muhiga mamlakatdagi mavjud raqamli iqtisodiyot darajasi ham juda katta ta'sir ko'rsatadi. Raqamli iqtisodiyot bu investorlarga qo'shimcha qulaylik yaratib beradi. Raqamli iqtisodiyot rivojlangan mamlakatlarda iqtisodiyotda investitsiya hajmi ham baland hisoblanadi.

Raqamli iqtisodiyot - bu xo'jalik faoliyatini yuritish bo'lib, bunda ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatishdagi asosiy omil raqamlar ko'rinshidagi ma'lumotlar bo'lib, katta hajmdagi axborotlarni qayta ishlash va shu qayta ishlash natijasini analiz qilish yordamida har xil turdagi ishlab chiqarish, xizmat ko'rsatish, texnologiyalar, qurilmalar, saqlash, mahsulotlarni yetkazib berishda oldingi tizimdan samaraliroq yechimlar tadbiriq qilishdir. Boshqacha qilib aytganda, raqamli iqtisodiyot bu onlayn xizmatlar ko'rsatish, elektron to'lovlar amalga oshirish, internet savdo, kraudfanding va boshqa turdagi sohalarini raqamli kompyuter texnologiyalarini rivojlanishi bilan bog'langan faoliyatdir.

Bugungi kunda istalgan mamlakatning iqtisodiy rivojlanishini ta'minlash va jahon maydonida raqobatdoshligini oshirish ko'p jihatdan raqamli iqtisodiyotning samarali shakllanishi va rivojlanishiga bog'liq. Shu bilan birga, raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishning barcha modellari uchun umumiy xususiyatlar ham bor. Bular — bu raqamli texnologiyalarga innovatsiyalar va katta miqdordagi sarmoyalarni kiritish uchun qulay sharoitlar mavjudligidir.

Raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi bevosita mamlakatda investorlarga qo'shimcha qulayliklar yaratib beradi. Bundan tashqari raqamli iqtisodiyot mamlakat investitsion muhitiga juda katta salbiy ta'sir qiladigan omil bo'lgan korrupsiya va xufyona iqtisodiyotni kamaytirishga yordam beradi. Bu omilning kamayishi bevosita mamlakatda qulay investitsion muhitning shakllanishiga yordam beradi. Bundan kelib chiqib aytish mumkin-ki, mamlakatda qulay investitsion muhitni shakllantirishning asosiy bog'ini raqamli iqtisodiyot hisoblanadi.

O'zbekistonda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishga doir olib borilayotgan islohatlar natijasida mamlakatda raqamli iqtisodiyot darajasi oshib bormoqda. Lekin sohada hozirgi

⁴Vaxobov A.V., Xajibakiyev Sh.X., Muminov N.G. Xorijiy investitsiyalar. T.: Moliya, 2010. B. 153.

⁵G'ozibekov D.G'., Qoraliyev T.M. Investitsiya faoliyatini tashkil etish va davlat tomonidan tartibga solish. T.: TMI, 1993. B. 46.

kunda ham ba'zi muammo va kamchiliklar ko'zga tashlanmoqda. Bu muammo kamchiliklarga quyidagilarni kiritish mumkin:

- iqtisodiyot tarmoq va sohalarining raqamlashtirish yuqori darajada emasligi ya'ni raqamli texnologiyalar bilan ta'minlanmaganligi;

- sohada yuksak malakaga ega, bilim va tajribali mutaxasislarning soni yetarli darajada emasligi;

- sohadagi ishlar haqiqiy ahvolining tahlili markazlashgan ma'lumotlar tizimiga integratsiyani ta'minlaydigan yagona axborot-texnologik platformaning mavjud emasligi natijasida joriy etilayotgan dasturiy hujjatlar tarqoq ekanligi;

- raqamli iqtisodiyotni yanada rivojlantirish uchun innovatsion g'oyalar, texnologiyalar va ishlanmalarni joriy etish sohasida davlat organlari va tadbirkorlik subyektlarining yaqin hamkorlikda ishlar olib bormayotganligi;

- OTM larda iqtisodiyot yo'nalishlarida ta'lim olayotgan talabalarning soha bo'yicha kompyuter dasturlarini doir bilimlari past darajada ekanligi yoki bu kompyuter dasturlar bo'yicha OTM larda ta'lim berilmayotganligi;

- internet tezligining hamda sifatining yuqori darajada emasligi;

- maktablarda kompyuter texnologiyalaridan foydanish va o'rganish uchun kompyuter texnologiyalar soning yetishmasligi. Yoshlarga bolalikdan axborot texnologiyalari bilan tanishtirib borish asosida kelajakda sohada yetuk mutaxasislarni yetishtirib chiqarish mumkin;

- barcha sohalarda raqamli texnologiyalardan foydalanish darajasi yuqori darajada emasligi.

Sanab o'tilgan sohadagi mavjud muammo va kamchiliklar hozirgi kunda mamlakatda raqamli iqtisodiyotni shakllantirishga to'siq bo'lib qolmoqda. Mavjud muammo va kamchiliklarni bartaraf etish asosida mamlakatda raqamli iqtisodiyotni yanda rivojlantirish mumkin. Raqamli iqtisodiyotni rivojlanishi o'z-o'zidan mamlakatda qulay investitsion muhitning shakllanishining asosiy yo'nalishi hisoblanadi. Yuqorida ko'rsatilib o'tilgan muammo va kamchiliklarni bartaraf etishga qaratilgan quyidagi takliflarni amaliyotga tadbiiq etish maqsadgaa muvofiq hisoblanadi:

- ✓ iqtisodiyot tarmoq va sohalarining raqamlashtirish yuqori darajaga ko'tarish chora tadbirlarini ishlab chiqish hamda amaliyotda qo'llash, ya'ni iqtisodiyot tarmoq va sohalarini raqamli texnologiyalar bilan ta'minlash;

- ✓ axborot texnologiyalari bo'yicha malakaga ega, bilim va tajribali mutaxasislarni tayyorlash hamda sohadagi OTM lar moddiy texnik bazasini modernizatsiya qilish va zamonaviy axborot texnologiyalari bilan ta'minlash;

- ✓ sohadagi ishlar haqiqiy ahvolining tahlili markazlashgan ma'lumotlar tizimiga integratsiyani ta'minlaydigan yagona axborot-texnologik platformani yaratish va natijada joriy etilayotgan dasturiy mahsulotlarni ko'paytirish;

- ✓ raqamli iqtisodiyotni yanada rivojlantirish uchun innovatsion g'oyalar, texnologiyalar va ishlanmalarni amaliyotga joriy etish sohasida davlat organlari va tadbirkorlik subyektlarining yaqin hamkorligini ta'minlash;

- ✓ OTM larda iqtisodiyot yo'nalishlarida ta'lim olayotgan talabalarning soha bo'yicha kompyuter dasturlarini doir bilimlarini takomillashtirish kuchaytirish hamda bu kompyuter dasturlar bo'yicha OTM larda ta'lim berish jarayonini rivojlantirish;

- ✓ internet tezligining hamda sifatining yuqori darajasini tashkil qilish;

- ✓ maktablarda kompyuter texnologiyalaridan foydanish va o'rganish uchun kompyuter texnologiyalar soni ko'paytirish.

- ✓ barcha sohalarda raqamli texnologiyalardan foydalanish darajasini yuqori darajaga shakllantirish.

Yuqorida keltirilib o'tilgan takliflarni amaliyotga tadbqiq etish asosida mamlakatda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishga erishish mumkin. Xulosa o'rnida aytish mumkin-ki, raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish mamlakat investitsion muhitini shakllantirishning asosiy yo'nalishlaridan bo'lib hisoblanadi. Mamlakat iqtisodiyotini jadal rivojlantirishning asosi investitsiyalar hisoblanadi. Investitsiyalarning mamlakat iqtisodiyotidagi hajmini oshirish bevosita mamlakat investitsion muhitiga bog'liq hisoblanadi. Mamlakatda qanchalik qulay investitsion muhit shakllantirilgan bo'lsa, investitsiyalar hajmi shunchalik ko'payib boradi. Zamonaviy iqtisodiy tizimlarda investitsion muhit bevosita raqamli iqtisodiyotning rivojlanishiga bog'liq hisoblanadi. Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish asosida qulay investitsion muhitni shakllantirish asosiy yo'nalish bo'lib hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil uchun mo'ljallangan eng muhim ustuvor vazifalar haqidagi Oliy Majlisga Murojaatnomasi. Xalq so'zi. 2018-yil 28-dekabr. <http://xs.uz/uz/post/ozbekiston-respublikasi-prezidenti-shavkat-mirziyoevning-olij-mazhlisga-murozhaatnomasi>
2. "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha harakatlar strategiyasi to'g'risida" to'g'risidagi O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Farmoni. PF-4947. 2017-yil 7-fevral. <https://lex.uz/docs/-3107036>
3. www.stat.uz O'zbekiston Respublikasi davlat statistika qo'mitasi rasmiy sayti ma'lumotlari.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Oliy Majlisga Murojaatnomasi. Xalq so'zi. 2020-yil 24-yanvar. <http://xs.uz/uz/post/togridan-togri-khorizhij-investitsiyalar-37-barobar-osdi-prezident-eng-muhim-iqtisodiy-izhtimoiy-korsatkichlarni-malum-qildi>
5. Vaxobov A.V., Xajibakiyev Sh.X., Muminov N.G. Xorijiy investitsiyalar. O'quv qo'llanma. T.: "Moliya", 2010.
6. G'ozibekov D.G., Qoraliyev T.M. Investitsiya faoliyatini tashkil etish va davlat tomonidan tartibga solish. T.:TMI, 1993.
7. Maxmudov N.M., Avazov N.R. "O'zbekiston iqtisodiyotini rivojlantirishda investitsiyalardan samarali foydalanish yo'llari". Ilmiy-ommabop risola. T.:TDIU, 2019.
8. Mamatov B., Xujamkulov D., Nurbekov O. Investitsiyalar nitashkiletish vamoliyalashtirish. T.:Toshkent, «Iqtisod-Moliya», 2014.
9. O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami // www.lex.uz

Ж.Р. Бахриддинов, илмий раҳбар К.М. Юлдашев
Наманган, Ўзбекистон
qodirjonaka@mail.ru

ЎЗБЕКИСТОНДА ДАВЛАТ-ХУСУСИЙ ШЕРИКЧИЛИГИ- ХУСУСИЙ ТИББИЁТНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ИННОВАЦИОН ВОСИТАСИ СИФАТИДА

Annotatsiya. Мазкур мақолада, мамлакатда хусусий тиббиёт муассасаларини ривожланиш ҳолати, уларни ривожлантириш йўллари кўриб чиқилган. Шунингдек, мақолада мамлакатимизда ва хорижий мамлакатларда хусусий тиббиёт муассасаларининг ривожланиш ҳолати ўрганилган.

Таянч сўзлар: хусусий мулк, нодавлат, хусусий сектор, ижтимоий соҳа, молиялаштириш, тиббиёт, бюджет, давлат-хусусий шерикчилик.